

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : มิติทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี

พศ.ฉวีวรรณ สุวรรณภา
ศศ.บ, คบ., กศ.ม (การบริหารการศึกษา)
อาจารย์ประจำวิทยาเขตแพร่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แม้ว่าประเทศไทยจะพัฒนาไปมากในช่วงที่ผ่านมา จนกลายเป็นหนึ่งในประเทศผู้นำด้านเศรษฐกิจ แต่ความเจริญดังกล่าวมิได้มาโดยปราศจากต้นทุน การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนเมืองขยายตัว รวมทั้งการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม ได้ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของประชาชนและระบบนิเวศของประเทศ พื้นที่ป่าส่วนใหญ่สูญหายไป คุณภาพน้ำของแม่น้ำสายหลักเกือบครึ่งหนึ่งของประเทศจัดอยู่ในระดับต่ำ มีการใช้ทรัพยากรดินและน้ำอย่างสิ้นเปลืองเกินขนาด โดยปราศจากการวางแผนที่ดี ความล้มเหลวของการพัฒนาในหลายเรื่อง ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย โดยเฉพาะความล้มเหลวที่สืบเนื่องมาจากระบบการศึกษา ระบบการเมือง เศรษฐกิจและการสาธารณสุข ที่ก่อให้เกิดการครอบงำทางภูมิปัญญาและคนไทยตกเป็นทาสชาวต่างชาติ

ขณะเดียวกันศักยภาพในการพึ่งพาตนเองลดลง หนทางที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ การพัฒนาที่เน้นความเป็นชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้และเคลื่อนไหวภายใต้การให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นหรือเมือง ซึ่งนอกจากจะต้องให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมด้านการเมือง การปกครองโดยเฉพาะรากฐานที่ดีที่สุด คือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของเมืองหรือชุมชนท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่หรือที่ตนกำเนิด ชุมชนในสังคมไทยท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และการสาธารณสุข ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อชุมชน และที่ผ่านมา กระแสการสนับสนุนเรื่องความเป็นชุมชนหรือองค์กรชุมชนได้กลายมาเป็นกระแสหนึ่งที่ไหลขนานไปกับกระแสโลกาภิวัตน์

กระแสการปรับเปลี่ยนในทุกกระบวน ทุกองค์กร ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน และเป็นช่วงที่ประชาชนมีบทบาททางสังคม ทางการเมืองการปกครองมากกว่าที่ผ่านมา “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเพราะเป็นรากฐานของความสำเร็จในทุกๆ ด้าน “ความเข้มแข็งของชุมชน” เป็นคำที่ได้ยินกันบ่อยมาก แล้วชุมชนแบบไหนถึงจะเรียกว่าเป็นชุมชนเข้มแข็งและชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะอย่างไร และมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การให้โอกาสแก่ชุมชนได้แสดงความสามารถออกมาโดยการให้ชุมชนตัดสินใจแก้ไขปัญหาและจัดการพัฒนาด้วยพลังของคนในชุมชนเอง ซึ่งลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีลักษณะดังนี้^๑

๑. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าตนและคนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้
๒. สมาชิกชุมชนรักที่จะพึ่งตนเอง มีความเอื้ออาทร รักห่วงใยกัน และพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนและชุมชนร่วมกัน
๓. สมาชิกชุมชนเลือกผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
๔. มีการตัดสินใจและทำงานร่วมกันในชุมชนต่อเนื่อง จนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนร่วมผลักดันอย่างแข็งขัน
๕. สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมประเมินสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงานติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน
๖. สมาชิกชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนจากการเข้าร่วมเวทีชาวบ้าน และการทำงานร่วมกัน

^๑ กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน. **การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตฉบับชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

๗. มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุกด้าน โดยมุ่งพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน
๘. การพึ่งภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
๙. มีเครือข่ายความร่วมมือกับหมู่บ้าน / ชุมชนอื่น ท้องถิ่น หน่วยงาน และบุคคลต่างๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเพื่อนแท้

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ภายใต้กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนักพัฒนาได้พยายามศึกษาเพื่อพัฒนา โดยเฉพาะความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการแก้ปัญหาและการพัฒนาในความพยายามดังกล่าวพบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาโดยเน้นชุมชนเป็นตัวตั้ง ได้แก่ ^๒

๑. ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก
๒. องค์การชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มและจัดระเบียบในชุมชน
๓. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบุกรุกจากภายนอก

จากการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น ประสพการณ์ของนักพัฒนาชนบทไทยเกี่ยวกับตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ได้ข้อสรุปดังนี้ ^๓

^๒ บัณฑิต อ่อนคำและวิริยา น้อยวงศ์ นยางค์, **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ของประเทศไทย**, กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

^๓ สีลาภรณ์ นาครทรรพและคณะ, **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๕.

๑. มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีรากฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้
๒. มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
๓. มีการจัดกลุ่ม
๔. มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
๕. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน
๖. มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
๗. ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก
๘. มีการขยายผล ขยายกิจกรรม และขยายเครือข่ายสมาชิกรวมถึงความร่วมมือ

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยกระบวนการนี้มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ ^๔

๑. ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาที่มีระบบการศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากร ระบบสวัสดิการ และกฎหมายมาจากชุมชนเป็นของชุมชน
๒. ความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาจะช่วยให้เกิดการสร้างและจัดระเบียบของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และระบบทุนของชุมชนให้พึ่งตนเองได้และยั่งยืน
๓. นำไปสู่โครงสร้างทางการเมืองและระบบการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนท้องถิ่น ระบบการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ระบบการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การจัดสรรภาษีและงบประมาณ เป็นต้น

^๔ อีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง**, (ขอนแก่น : คลังวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๖๕.

๔. ระบบความร่วมมือและความเป็นประชาคม ประชาสังคม จะทำให้สังคม โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างดุลยภาพทางการพัฒนา

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอาจกระทำได้โดยอาศัยกระบวนการที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล
๒. การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม
๓. การดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน
๔. ขยายเครือข่ายความร่วมมือ

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : มิติทางด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี

มิติทางด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีจึงเข้ามาเกี่ยวข้องและนำมาเป็นพลังสร้างสรรค์ในการพัฒนา เพราะเป็นทุนที่สำคัญของสังคมไทย เนื่องด้วย “ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี” คือ องค์กรรวมของวิถีคิด คุณค่าและอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสะสมขึ้นมาภายใต้ภูมิปัญญาและการแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์

ศาสนาวัฒนธรรมและประเพณีถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะเป็นแกนกลางทางจิตใจเป็นกรอบแห่งความประพฤติของประชาชนในสังคม ซึ่งในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น ส่งเสริมการศึกษาพยายามสอนให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานต่างๆ ได้เอง สอนให้รู้จักใช้สติปัญญาในกิจการทั้งปวง ให้รู้จักคิด ไม่เป็นคนเชื่ออย่างมกมาย ชีวิตที่มีคุณภาพต้องมีการพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรม การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้นต้องมีหลักธรรมสำหรับยึดปฏิบัติ ซึ่งเป็นการพัฒนาความเจริญของทางจิตใจและสติปัญญา เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีแก่นสาร และเป็นชีวิตที่มีค่าอย่างแท้จริงสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์ หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเป็นหลักความจริงที่ควรรู้และเป็นหลักความดีที่ควรประพฤติเพื่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพในทุกด้าน เช่น การพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัว พัฒนาการงาน และพัฒนาสังคม โดยมีหลักธรรมพื้นฐานในการพัฒนาด้านต่างๆ

มิติทางศาสนา

เช่น หลักเบญจศีล หรือศีลห้า

หลักเบญจศีลหรือศีลห้า คือ ข้อกำหนดอย่างต่ำที่สุดในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ เบญจศีล ประกอบด้วย

๑. เว้นจากปาณาติปาต คือ ไม่ทำลายชีวิต ดำเนินชีวิตโดยปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

๒. เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขามิได้ให้ ดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

๓. เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน

๔. เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ ดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหก หลอกหลวง ตั้ดรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

๕. เว้นจากของเมา อันเป็นที่ตั้งของความประมาท คือ ไม่เสพของมึนเมา ดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทพลังพลาดมัวเมา เนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติล้มปชัญญะ

หลักเบญจศีลหรือศีลห้านี้เป็นหลักเบื้องต้นของพุทธศาสนิกชนที่ควรประพฤติปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้สังคมอยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ไม่ประพฤติผิดทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน ไม่โกหกหลอกหลวงและไม่ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท

ลัทธิปริสตรธรรม ๗ คือธรรมของผู้ดี หรือคุณสมบัติของคนดี ได้แก่^๕

^๕ โรจนันท์ วิวัฒน์พัฒนาผล, *การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ทริบเพ็ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒.

๑. อัมมัญญา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไปในการดำเนินชีวิต

๒. อตถัญญา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจากการกระทำรู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด

๓. อตตัญญา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนว่า เป็นใคร มีความรู้ความสามารถ ความถนัด มีคุณธรรมเช่นใด เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไป

๔. มัตตัญญา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควร

๕. กาลัญญา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาอันเหมาะสม เช่น ตรงต่อเวลา ทันเวลา และพอเวลา เป็นต้น

๖. ปริสัญญญา คือ รู้จักชุมชน รู้จักการประพุดต่อชุมชน รู้จักการวางตัว การแต่งกาย และกริยามารยาทให้ถูกต้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี

๗. บุคคลัญญา คือ การรู้จักบุคคล เข้าใจลักษณะของบุคคล รู้จักการปฏิบัติต่อบุคคลได้เหมาะสม

ถ้าผู้ใด มีลัทธิปริสธรรม ๗ ประการ จะได้รับคุณประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคุณสมบัติของคนดี คือ รู้จักหลักแห่งการดำรงชีวิตเป็นผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยไม่คิดว่าตนเองวิเศษหรือฉลาดกว่าคนอื่น เป็นผู้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บเพราะไม่ทำอะไรหักโหมเกินกำลังของตน ทำให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีและยังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความไม่ประมาทเพราะรู้จักคบเพื่อน

อิทธิบาท ๔ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในกิจทั้งปวง

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจในงาน ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจที่จะทำ บรรารณาที่ จะทำให้ได้ผลดีขึ้น

๒. วิริยะ คือ ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร ประกอบการทำงานด้วยความพยายาม

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการทำงาน เอาจิตฝึกใฝ่ในสิ่งที่ทำและทำด้วยความตั้งใจ

๔. วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ไคร่ครวญ หาเหตุผล ข้อบกพร่อง ข้อขัดข้องเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข

อิทธิบาท ๔ นี้จะเกี่ยวพันกันและมักจะมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ คือมีความพอใจ มีใจรักในงานที่ทำ แล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียรแล้วก็เอาใจจดจ่อ ใส่ใจในการทำงานอยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง

มิติทางวัฒนธรรมและประเพณี

นอกจากมิติทางศาสนาแล้ว จำเป็นต้องใช้วัฒนธรรมและประเพณีเพื่อช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน ดังนี้^๖

๑. ครอบครัว จะต้องสร้างความอบอุ่น ความรัก ความผูกพันให้เกิดขึ้นในครอบครัวทุกคนจะต้องมีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลเห็นอกเห็นใจกัน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสายใยแห่งความรัก จะทำให้เข้าใจกันได้ง่าย ไม่มีปฏิกิริยาต่อต้าน

๒. ให้การสนับสนุนปลูกฝังในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาไทย มีการรณรงค์ให้นิยมและใช้สินค้าไทย รักเมืองไทย ดังคำขวัญที่ว่า “ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เทียวเมืองไทย รักวัฒนธรรมไทย ร่วมใจประหยัด”

๓. ทุกคนช่วยกันประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ ไฟฟ้า เป็นต้น โดยการลดการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกจากต่างชาติดัง

๔. โรงเรียน สถานศึกษา เป็นสถาบันที่สำคัญในการปลูกฝังแนวความคิดเรื่อง การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสังคมไทย ซึ่งให้เห็นผลดีผลเสียของการเลียนแบบต่างชาติ เช่น เรื่อง การแต่งกาย เรื่องเพศสัมพันธ์แบบอยู่ก่อนแต่งงาน เป็นต้น

^๖ พวงพกา ประเสริฐศิลป์, **วิถีไทย**, (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๙-๑๒๑.

๕. ผู้นำในสังคมให้ความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดขึ้น ถ้าดี เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมก็ให้อนุรักษ์และกระทำสืบต่อไป

๖. หน่วยงานของรัฐและเอกชน ร่วมกันจัดกิจกรรมที่เป็นประเพณีระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันเด็กแห่งชาติ วันผู้สูงอายุ เป็นต้น ให้เกิดความภาคภูมิใจในประเพณีของตน

๗. ปลูกฝังให้สมาชิกในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของหมู่บ้านและสังคม ทุกคนควรรักและทำประโยชน์ให้กับสังคมของตน ได้รับความเอกลักษณ์ประเพณีของหมู่บ้านตนเองได้

๘. รัฐบาลควรส่งเสริมให้รู้จักการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ถูกต้อง เพื่อให้เกิดภาวะที่เรียกว่า กินดี อยู่ดี มีสุข ด้วยวิธีการส่งเสริม กระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวในการประกอบอาชีพตามโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามแนวทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง

๙. รัฐบาลให้ความช่วยเหลือในด้านแรงงาน ด้านสาธารณสุข ตลอดจนความปลอดภัยในด้านสุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บ โดยได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากแพทย์และเจ้าหน้าที่อนามัยที่มีความรู้

๑๐. ผู้นำชุมชนต้องให้ความรู้เรื่องคุณภาพชีวิต เช่น รู้จักการคุมกำเนิดให้มีลูกน้อยลง เพื่อที่จะเลี้ยงดูให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรู้ อยู่ในสังคมได้ด้วยดี

จะเห็นได้ว่า การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนเป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองโดยอาศัยกระบวนการจัดการชุมชนในการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยมีวิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานเข้ากับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคม ความเข้มแข็งและยั่งยืนของคนหรือสังคมชุมชนเป็นการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องจากรากฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี โดยยึดหลักความพอดีและพึ่งตนเองได้โดยการสร้างคนดี คนเก่ง มีความรับผิดชอบและถึงพร้อมด้วยคุณธรรม เชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกันและเป็นการบูรณาการทางสังคมก็จะก่อให้เกิดความสมดุลหรือสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน. **การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเผชิญปัญหา
วิกฤตฉบับชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๒.
- ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง**. ขอนแก่น : คลังวิทยา, ๒๕๕๔.
- บันทร อ่อนคำและวิริยา น้อยวงศ์ นยางค์. **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์
ของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. **วิถีไทย**. สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพมหานคร : เจริญ
เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๓.
- โรจน์รวี พจน์พัฒนาผล. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ทริปเพิ้ล
เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๘.
- ลีลาภรณ์ นาคกรรพและคณะ. **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จาก
นักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๘.